

Toimetuse ja tallitus TALLINNAS, Pikk tänav nr. 42. Telefon nr. 158. (Sõjaväe keekjastast) Toimetaja kõnetunnid kella 12—1.	<h1>SÕDUR</h1> <p>SÕJAASJANDUSE AJAKIRI. ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS Sõjavägede staabi väljaandel.</p>	Tellimise hind era- tellijatele: 1 aasta peale 200 marka $\frac{1}{2}$ " " 100 " $\frac{1}{4}$ " " 50 " Kuulutuste ja teada- annete hind: Iga kor- pusrea eest 2 marka.
Tellimisel ja kuulutusel võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.		
№ 4.	Laupäeval, 5. weebruaril 1921.	III. aastakäik.

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljavõtted Sõjainiistri päewa-
kästudest.
2. Tõrjutud maasajate sõdurite nimekirj.

Üleüldine osa:

1. Wababudisõja strateegia ja taktika
wõtted. (Jaan Soots.)
2. Arwustatavad märkused.
(J. Riisenberg.)
3. Lubendorffi sõjamälestused.
4. Kuulutused.

Ametlik osa.

Väljavõtted Sõjainiistri päewakästudest.

Nr. 60.

Tallinnas, 26. jaanuaril 1921.

Olen tähelepannud, et paljudes sõjaväe asutustes teenivad isikud tihti peale hiljaltajemiselega teenistusse ilmuvad, ja teenistusest warem tööaja lõppu ära lähewad.

Wabariigi walitsuse poolt on tööaeg määratud kella 9 kuni 15 $\frac{1}{2}$; selle aja jooksul peawad kõik loha peal olema, wälja arwatud need isikud, kellel teenistuse kohuste täitmise puhul tuleb wäljaspool asutust wiibida.

Kohustan kõiki wäeosade, walitsuste ja lestaasutuste osakondade ülemaid selle järele walwama, et Wabariigi walitsuse otsus tööaja kohta täidetud saaks.

Selle päewakäsu mittetäitjaid sõjawäelasi ametist tagandamiseks ette panna, aga eraisituid teenistusest wiibimata wabastada.

Nr. 61.

Tallinnas, 26. jaanuaril 1921.

Luban ohwiseridele, arstidele, ametnikkudele, üleajateenijatele ja eraisitutele, kes ametnikkude lohtabel teeniwad, nõndasama ka sõduritele, kus nende wäheste arwu pärast ühiskondalised wõimata on korraldada, maksta nende soowi korral toibuainete eest raha, arwates päewase pajuti hinnaks ilma seebi ja tubalata 62 marka.

Nr. 64.

Tallinnas, 26. jaanuaril 1921.

Sisjetulekumaksu seaduse täitmiseks ja 1921. a. tulumaksu viendamisels tähen talitada minu päewakäsu 26. juunist 1920. a. nr. 545 järele, järgmistele muudatustele ja täiendustega:

Pr. 1 ettenähtud worm nr. 2 sõjawäelaste, üleajateenijate sõdurite ja sõjaväe asutustes teeniwate eraisitute poolt täidetutena arafaata linnades maksuinspektoritele ja waldades eht alewites walla eht alevi tuluhindamise komisjonidele 25-ks weebruariks f. a.

Sõjawäelastest täidawad worm nr. 2 ainult need, kelle pall ja muud kõrwalised sissetulekul (kui need olemas) 1920 aastal üle 5.000 marga olid. Sõjaväe osade ja asutuste ülemad, eht nende poolt wolitatud isikud, peawad worm nr. 2-est sõjawäest saadud palga kinnitama järgmiselt: „Lunnistan sõjawäest saadud palga õigeks“, mis siis ka minu päewakäsus 27. aug. 1920. a. nr. 859 ettenähtud teadaande (worm nr. 4-a) ülesandeid täidaks. Jstid aga, kes worm nr. 2 juba ennem araanud, ilma sõjaväe ülemusega, peawad sellekohase kwiitungi wäeosades ettenäitama, ja nende lohta tuleb worm nr. 4 25-ks weebruariks f. a. arafaata.

Pr. 2 tähendatud nimekirjad (worm nr. 1) ohwiseride, ametnikkude ja üleajateenijate sõdurite lohta, kes 15. detf. 1920. a. Sõjaväe ametkondade wõimutonda kuuluwates majades elasid, tuleb arafaata linnades maksuinspektoritele ja waldades eht alewites tuluhindamise komisjonidele 15-ks weebruariks f. a.

Pr. 3 ettenähtud kinnipidamist „1921. a. tulumaksu arwel“ alata lohe pärast päewakäsu lohal kätte saamist (kaotab maksuuse minu päewakäst 27. aug. 1920. a. nr. 858).

Märkus: Ajateenijate sõduritelt kinnipidamist ei toimetata.

Pr. 5 tähendub tulumaksu arvel kinnipeetud summa tuleb rentseisje sissemaksta „1921. a. tulumaksu arwele“.

Pr. 6 ettenähtud isiklikud maksutaarbid tulewad uued muretseja 1921. a. jaoks.

Rõiki tarwisminewaid wormisid annawad kohalikud maksuinspektorid wälja.

Selgituste saamiseks tuleb War. Wal. Reklarwepidamise jaoskonna poole pöörata.

Nr. 70.

Tallinnas, 27. jaanuaril 1921.

Minu päewaläsu 31-st oktoobrist m. a. nr. 1080 osaliseks muutmiseks läsen, 3-st jaanuarist f. a. alates, demobiliseeritawatele ohwitseridele, arstidele ja ametnikkudele, kes enne 1. novembrit 1920. a. teenistusest lahtumise palwed sisse on annud, misugused palwed aga teenistuse huwides weel täitmist pole leidnud, ja ka nendele, kes wäeosade ja asutuste likwideerimise ehk loosfeisude wähenemise puhul ilma kohtabeta jäewad, — maksta ette poole kuu pall ja toiduainete wäärtus, wabastamise päewast arwates.

Mus: Ajutise Walitsemise korra § 12 põhjal Wabariigi Walitsuse poolt 3. jaanuaril 1921. a. wastuõdetud seadus riigi ametnikkude ja teenijate ametist wabastamise kohta (Riigi Teataja nr. 3, 14. jaanuaril 1921. a.).

Rindralstaabi Rindral-Major **Larka.**

Sõjaministri eest.

Nr. 71.

Tallinnas, 28. jaanuaril 1921.

Olen Riigikogu otsuse põhjal 25-st jaanuarist f. a. Eesti Wabariigi Sõjaministeeriumi uuele sõjaministrile Rindralstaabi Rindral-Major Jaan Sootsile üle annud.

Sõjaminister: **Piip.**

Nr. 72.

Tallinnas, 28. jaanuaril 1921.

Olen Riigikogu otsuse põhjal 25-st jaanuarist f. a. Eesti Wabariigi Sõjaministeeriumi endiselt sõjaministrilt professor Ants Piipilt wastu wõtnud.

Rindralstaabi Rindral-Major **Soots.**

Sõjaminister.

Nr. 73.

Tallinnas, 28. jaanuaril 1921.

Minul on õnn teatada Wabariigi sõjawägedele, et liitlaste ülemnõukogu Pariisis 26. jaanuaril kell 5 p. l. otsustas ühel häälel tunnistata Eesti Wabariigi de jure. Selleks röömusõnumiks, millega Eesti riigi püsiwast suurriikide poolt tunnistatakse, neid wanemate riikide peresse ühediguliselt liitmeks wastu wõttes, on juurel määral kaasa aidanud Eesti rahwawägi, kes oma jõuga maa waenlastest puhastas ja sellega Eesti riigi

jalule aitas. Sõdurite ja wäejuhtide teeneid Eesti riigi rajamisel tänutundega meeletuletades, olen kindel, et meie rahwawägi endiselt iga filmipill walmis o.s. kui jeda tarwis lähels, omi riimaga müüriina laitsm: meie isade ja wendade werega lastetud-loomia pinda iga waenlase wastu, kes julgels katsub: omi jalga üle meie piiri tõsta ja sellega jeda püha pinda teotada.

Rindralstaabi Rindral-Major **Soots.**

Sõjaminister.

Nr. 75.

Tallinnas, 28. jaanuaril 1921.

25. jaanuaril f. a. on riigiraudteede ja Pärnu-Tallinna kitsarööplise raudtee üleüldise reisirjade tarifi muudatused jõusse astunud, mis minu päewaläsus nr. 530 1920. a. awaldatud puhtusele ja isiklikuis asjus sõitwate sõjawäelaste sõiduhinda raudteel on kõrgendanud. Nimelt makswad ülewalnimetatud kuupäewast:

a) riigiraudteedel — ohwitserid, sõjawäe ametnikud, halastajad õed, sinise tähe õed ja naiswelskerid — sellekohaste, hinnaalandusega sõitu õigustawate aastatuunistuste ettenäitamisel I klassis 1 ml. 25 p. kilomeetri eest, sõburid sõidutunnistuste lit. „B“ põhjal II klassis 50 penni km. eest;

b) Pärnu-Tallinna kitsarööplisel raudteel: ohwitserid, f. ametnikud jne. I klassis 1 ml. 50 penni, ja sõburid II klassis 75 penni kilomeetri eest.

Rindralstaabi Rindral-Major **Larka.**

Sõjaministri eest.

Tasuta maasaajate sõdurite nimekiri.

(Sõjaministri prot. nr. 31, 1921).

Allpool järgnewatele sõduritele on Wabariigi Walitsuse poolt otsustud, Wababusesõjas ülesnäidatud isearalise wahwuse eest, tasuta maad anda, normaal-talu suuruses.

1. jalawäe polgust:

Weltweebel Kristijan Koor, kapral Esmar Männil, wanem alam-ohwitser Mihkel Waller, noorem alam-ohwitser Willem Paesüld, weltweebel Jaan Kimpel, kapral Alfred Almann, reamees Jaan Pikkof, reamees Mihkel Põld, noorem alam-ohwitser Johannes Neomann, reamees Jakob Laks, wanem alam-ohwitser Johannes Aljas, reamees Anton Siig, wanem alam-ohwitser Anton Raal, reamees Karl Mill, wanem alam-ohwitser Martin Reimann, wanem alam-ohwitser August Piiris, kapral Eduard Tammus, reamees Anton Kemmelt, reamees Arnold Schulbach, reamees Rudolf Miller, reamees Adolf Polesinski, reamees Nikolai Petuhow, reamees Johannes Martens, noorem alam-ohwitser Alfred Almann, kapral Rudolf Kwell, kapral Jakob Sirp, reamees Karl Kirsch, reamees Julius Lep-pil, reamees Mart Tohver, reamees Willem Kruse, reamees Willem Kõnnel, noorem alam-ohwitser Ernst Grünwald, noorem alam-ohwitser Julius Tepmann, reamees Gustaw Künarpuu, rea-

mees Johannes Remmer, kapral Johannes Münter, kapral Mart Kruut, reamees Heinrich Saar, reamees Arnold Weeber, wanem alam-ohwitser Jean Martinson, kapral Eduard Lehnart, noorem alam-ohwitser Johannes Root, kapral Karl Tschurno, reamees Johannes Treimann, reamees Jüri Mäesscu, reamees Jaan Tommis, reamees Andrei Koor, reamees Hans Weedam, reamees Jakob Kükkel, reamees Karl Klossberg, noorem alam-ohwitser Karl Pout, reamees Jüri Laupmann, kapral Anton Sepp, wanem alam-ohwitser Aleksander Kaimit, wanem alam-ohwitser Kristjan Kuusmann, kapral Alfel Berlin, reamees Mihkel Kivisild, reamees August Freibech, reamees Eduard Moorft, reamees Joosep Eitermann, reamees August Bihlaks, noorem alam-ohwitser August Jaalson, kapral Johannes Treier, noorem alam-ohwitser Jaan Gröön, reamees Maks Leppit, reamees Jaan Mätas, reamees Alfred Müllberg, reamees Jüri Pcmberg, reamees Otto Birtmann, noorem alam-ohwitser Aleksander Pärtelson, reamees Mihkel Muru, reamees Peeter Kops, reamees Joosep Talbat, wanem alam-ohwitser Jüri Sepp, noorem alam-ohwitser Anton Tarto, kapral Johannes Dölbbaum, kapral Johannes Kroon, kapral Anton Eidemann, reamees Anton Stahl, reamees Alfred Reigo, wanem alam-ohwitser Joosep Suwindmm, reamees Johan Karus, reamees Johannes Martin.

2. jalawäe polgust:

Weltweebel Jüri Piggul, reamees Aleksander Wint, reamees Johannes Bihlat, reamees Eduard Britsov, reamees Johannes Neero, reamees Aleksander Tupits, reamees Rudolf Bender, reamees Johannes Muide, reamees Peeter Ilwes, kapral Jaan Riismandel, reamees Woldemar Tralla, kapral August Tammler, reamees Eduard Luha, reamees Oskar Treiberg, reamees Karl Linnamägi, reamees Johannes Sowi, weltweebel Peeter Kask, reamees Georg Keiwer, reamees Otto Grausberg, reamees Viktor Kivisäl, reamees Karl Treial, reamees Jüri Kükünberg, reamees August Echüts, reamees Jaan Lestäl, reamees Aleksander Raudepp, reamees Karl Härsing, reamees Aleksander Braun, reamees Karl Keert, weltweebel Johannes Toim, reamees Karl Tomson, reamees Peeter Träot, reamees Johannes Kask, reamees August Kull, reamees Joosep Teder, reamees Richard Kottel, reamees Karl Reinwald, reamees Gustaw Kallun, reamees Alfel Müller, reamees Hans Kiiwit, reamees Aleksander Wiidin, reamees Eduard Reika, reamees Johannes Kallist, reamees Jakob Kivistiit, reamees Aleksander Kruuse, reamees Aleksander Ani, reamees Herman Schamaem, weltweebel Johannes Reinot, noorem alam-ohwitser Eduard Wilu, noorem alam-ohwitser Hans Sibulamurd, kapral August Ambus, reamees Albalbert Wardjo, reamees Johannes Lõok, reamees Nikolai Suur, reamees Aleksander Kruuleht, weltweebel Woldemar Põdder, noorem alam-ohwitser Karl Müllins, reamees August Rebase, reamees Eduard Waino, wanem telefonist August Bliro, reamees Karl Warlo, wanem alam-ohwitser Johannes Grosberg, wanem telefonist August Jonson, noorem telefon. Ferdinand Müürsepp, reamees Argust Saar.

3. jalawäe polgust:

Reamees Mihkel Poff, reamees Jaan Akamla, weltweebel Woldemar Reiskepp, reamees Johan Kiril, reamees Peeter Koiw, reerim alam-ohwitser Jaat Jäiw, reamees Hans Oru, reamees Karl Koois, rea-

mees Jaan Kesler, reamees Jaan Eller, reamees Johan Kollas, reamees Aleksonder Kaanhobd, reamees Hans Mägi, reamees Hans Wares, reamees Johannes Pant, kapral Jaan Pääsuke, kapral August Markus, wanem alam-ohwitser Mihkel Kull, reamees Hans Rõõm, reamees Jaan Pääsma, reamees Paul Wares, kapral August Mandel, wanem alam-ohwitser Oskar Redoff, kapral Ludwig Luu, kapral Johannes Draw, reamees Anton Silb, kapral Aleksei Akwit, reamees Gustaw Kauts, kapral Jaan Kuldsepp, noorem alam-ohwitser Johannes Nirk, weltweebel August Rebane, wanem alam-ohwitser Karl Kongor, reamees Herman Puurits, reamees Peeter Rotasepp, kapral Hendrik Letens, wanem alam-ohwitser Paul Etasi, reamees Hans Pugal, kapral Aleksander Esop, wanem alam-ohwitser Anton Dunapun, noorem alam-ohwitser Peeter Karro, reamees Hans Mägi, reamees Jaan Küküden, reamees Wibril Winterwald, noorem alam-ohwitser Hans Vilenthal, reamees Jaan Baljus, wanem alam-ohwitser Aleksander Aben, reamees Gustaw Käsper, reamees Anton Tattel, reamees Eduard Tomson, kapral Mihkel Piir, reamees Johannes Kruwal, reamees August Otti, noorem alam-ohwitser Julius Luisar, reamees Aleksander Ilwes, wanem alam-ohwitser Arnold Kompus, noorem alam-ohwitser Hans Kint, wanem alam-ohwitser Herman Siion, reamees August Ollmann, noorem alam-ohwitser August Kottise, weltweebel Ewald Daniel, wanem alam-ohwitser Eduard Kiristaja, reamees August Wiletsus, noorem alam-ohwitser Mart Undriis, noorem alam-ohwitser Bernhard Kull, kapral Paul Keeps, wanem telefonist August Draw, noorem telefonist Aleksander Sepp, noorem telefonist Johannes Leemet, wanem alam-ohwitser Johannes Annoj, reamees Johannes Telliskivi. (Särgneb).

Meeldine osa.

Wabadusõja strateegia ja taktika wõtted.

Jaani Soots.

II. Eesti olud sõjateaduse seisukohalt hinnates.

Eesti wabadusõja tarwis ei olnud meil wdimalist mingisugust sõja-plaani ette walmistada, sest wäge ise polnudki, ja wä juhid olid las pdranda all, wdi wäljamaal. Sellepärast tuli siis lõit sel momendil otustada, ilma pilema arupärimiseta, kui mele sunnitud olime sõda hakkama. Ja et meie oluliselt ainult selleks ja nende wastu pidime sõdima, kes meie wäljatankutatud iseseiswust ei tahtnud tunnustada, wdi tahisid seba meilt rööwida, siis pidi meie sõda strateegiliseks kaitseõjaks wälja kujunema. Sellekohaselt oleks pidanud siis ka mele sõjawägi korraldatud ja gruppeeritud, kui ka nõnda organiseeritud olema, et mobilisatsiooniga üle wõ oleks üles kerkinud hästi korraldatud sõjawägi, kes täies sõjatorras oleks marsinud nendele lohtadele, kust sõjategewust algada tuli.

Misugune oleks siis see organisatsioon pidanud olema, ja kuidas ta oleks pidanud gruppeeritud olema,

muidugi mõista, sel juhtumisel kui välised ja sisemised waenlased, see on Wene enamlased ja Sassa okkupatsioonid, oleks meile aega annud organiseerida ja plaanisi teho.

Et selle küsimise peale vastata, peame enne selgeks tegema, kust meie oleks võinud hädasitu oodata? Kui teie vaatate kaardi peale, siis näete, et meil maa ja mere piiri peatselt ühepalju on, ja mõlemad on sisetungimiseks peatselt igal pool lahti. Tähepääd: meil oleks pidanud niisugust maa- ja merevägi olema. Maal on operatsioonid sihtideks ilka raudteed, mis nõnda ütelda kommunitatsioonid liinideks on, see on teedeks, mille laudu sõjaväele tarwisminuwat varustust ja lastemoona järele võib vedada. Sellest põhjendusest välja minnes olid meile hädasituatsioonid sihid: 1) Janburg — Narva, 2) Pihkwa — Võru, 3) Wolmar — Balt. Kui siis oleks meil tarwis olnud kolm maaväe strateegilist ühust, ja üks mereväe ühust. Need strateegilised ühused oleks võinud olla rahu ajal iseseisvad brigaadid, sõja ajal diviisid. Sõja mõista, et need ühused oleks pidanud juba rahu ajal nimetatud operatsioonid sihtide vastu gruppeeritud olema, et pärast mobilisatsiooni üle piiri marsšida ja sellega hävitavat sõda võera maa peale üle viia, sest praktika näitab, et kõige suurem sõjalahju jääb selle maa ja rahva lenda, kelle pinnal sõda peetakse. Siin oleks tulnud ennast kaewikitega kindlustada ja sel viisil strateegiliselt ennast kaitseda, kuid taktiliselt pealetungida, see on: oma seisukohtade kaitsepidamise hõlbustamiseks ja waenlase elawa sõdu, tema sõjaväe, nõrgestamiseks pealetungimise ette võtta, et teda kindlale armamisele viia, et ta meid ära võita ei suuda, küll ega ise suurt kahju saab, ja sellepärast otsusele tuleks meid rahule jätta.

Sõja mõista, et kui sõja algul oleks selgunud, et mõni strateegia grupp, ütleme näituseks Valga omo, ilma võtta oleks jäänud, kuna mujal akti tarwis oleks olnud, siis oleks ülemjuhataja ta ehitamiseks oma reservis pidanud, ehk varsti mõnel teisel sihil ära tarvitunud, milleks riigi raudteede võrk mitugi sündsajad tirgimisi oleks pidanud andma.

Oleks vist üleliigne juure lisada, et mobilisatsiooni algusega oleks pidanud ülemjuhataja ometise astuma. Ülemjuhataja on oluliselt riigi kõrgema võimu poliitilise juhtimiseks. Tema läheb peaväe täidetud saama, kui riigi kõrgema võimu läheb. Minult sarnase võimuga varustatud ülemjuhataja, nagu sõjaajalugu näitab, võib võtta sõda juhtida ja selle edu eest vastutada. Tema sarnase võimuga võib vägefid juhtida küll, ega vastutada tegemise edu eest ei võid, sest et edule tarwis minemate soodsate tingimiste loomiseks võim puudub.

Sõjaajalugu tunneb mitmelugulisi ülemjuhatajate instituti. On olnud kollegiaalne ülemjuhatus. On ka täielikult ainuõmne ülemjuhatus olnud. Igal neil on olnud head ja pahad küljed, kuid kõige parem on kollegiaalne ülemjuhatus, mille tüüp — Austria sõjanduse — oma eitava tegemise poolest üle ilma kuulsa on saanud. Mõõne sõjateadus loeb kõige kõrgema ülemjuhatajate instituti sarnast instituti, kus võimul otsustaja ita üks isik on, kuid kus see üks isik omad otsused teeb sõjateaduse laastöö ja sellega tema moraallilise kontrolli ja laastatuse all. See põhjend on ka Wene vägede juhtimise seaduse läbi viidud, kus ülemjuhataja ligemaks kaastöö isiks staabi ülem on ette-

nähtud, kelle mõju ülemjuhataja tegemise kohta järgmisest seisukorrast välja areneb: 1) staabi ülem nimetatke ja kõrgema võimu poolt, nagu ülemjuhatajagi; 2) staabi ülem peab seaduse järele alati juures olema, kui ülemjuhataja omale otsuseid alluwaid isikuid teenistuse asjus vastu võtab. Staabi ülemal on õigus ja kohus iga ettelande kohta oma arvamist avaldada. Operatiiv-päevakirjades all peab ka staabi ülemale allkirja olema. 3) Kui ülemjuhataja ja staabi ülem arvamised lahku lähewad, läbib ülemjuhataja oma arvamise läbi viia, kuid siis võtab ta selle järelduse oma isiklikele vastutusele, staabi ülemal sellest wabastades.

Riisugune ülemjuhatajate koosseis ja wahetord ülemjuhataja ja staabi ülemale wahel kindlustab wägebe juhtimiseks ainuwalitsuse põhimõtte, mis sõja rutuliseks juhtimiseks tarwil on, kuid see ainuwalitsuse põhimõtte teostatamiseks sõjateaduse eksperdi laastegevusel ja tema moraallilise kontrolli all.

Nõnda oleks teoreetiliselt pidanud kujunema meie sõja seisukord, kui meil aega ja jõudu oleks olnud teha loogilisel teel arendada.

III. Eesti sõjaväe faktiline organisatsioon.

Faktiliselt kujunes ega asi nõnda, et meile mingit aega ei antud oma sõjaväe korraldamiseks. Sassa okkupatsioonid wäed hakkasid maalt välja taganema, kõige, mis sõjaväe formeerimiseks tarwis läheb, kas laaja võttes, ehk ära hävitades. Sellepärast oli tarwis mõni organisatsioon luua, mis võimalikult ruttu walmis oleks saanud. Ja et meil 1918 aasta algul üks diviis oli, kelle kaardid enamalt jaolt Eesti olid, siis oli kõige kõrgem võimalik seda diviisi unesti jaksule seada, mille kallale ka asuti. Kuid et küll mehi rohkem pidi koguma, kui 1918 aasta algul, umbes 25 tuhat, ja et polgu komandeerisi rohkem jattus, kui neljale polgule, siis otsustati diviisi luuereoluline asutada ja kaheks brigaadiks jaotada.

Riisugune organisatsioon oleks küllalt kohane olnud meie sihmise pidamiseks, ja teataval määral vastas ka meie strateegia seisukorrale, sest oli võimalik nendele sihtidele, kust kõige ligem hädasitu oli tulemas, nimelt Janburgi ja Pihkwa poolt, igale poole üks brigaad vastu panna. Wilunud kõrgemate juhtide puudus ei lubanud otsuseid kiire iseseiswat brigaadi asutada, waib sundis neid wilunud ülem, kindral Tõnissoni, kontrolli alla jätma, neid üheks diviisiks ühendades.

16. novembril 1918. a. kuulutati wabatahtliste mobilisatsioon wäljo. Selle laudu korraisi sõjavägi luni 25 tuhat meest luua, kuid faktiliselt tegus wabatahtlita ainult mõned sajad. Ka 6. jaanuariks, kus meie taganemise asemel peale tungima hakkasime, oli wabatahtliste küll aktiivsete tuhande. Tähepääd, lootus wabatahtliste suure arvu peale oli ekslik olnud.

Miks siis sõjaväe nimelt just wabatahtlistest taheit formeerida, ja miks wabatahtlisi nõnda wähe kogus? Wabatahtliste mobilisatsiooni laudu taheit sõjaväe koguda nimelt neid isikuid, kes enamlaste wastasid olid. Oli ju meie rahwa seas illogi — suur enamlaste pool. Ja kui wäesadesse palju enamlaste poolehoidjaid ja Eesti iseseiswuse wastaseid oleks kogunud, oleks wäesad oma meeleolu poolest alamääruslised saanud. Kõrgus ega neid wabatahtlisi wähe peaaegu kull sellepärast, et ei olnud kindlat usku selle sihte, et läheb sõda ennast iseseiswust jaksule ajada, kuna sarnas-

wabatahtlik waenlase kätte langemisel lohe ära surmati, kui mässaja, mobiliseeritud mehel aga wabandus oli, et ta sunnitiivil teenib. Kaudselt mõjus kaasa ka aasta aeg, sügis, kus põllumeestel, kes peaaegjalikult enomlaste wastasid olid, wiljapeksmise aeg läes oli, kuna miimel pool weel Hispania haigus mällamas oli. See kõid hoidis siis wabatahtlisi tagasi.

Witaspärast siis jeda armele ei wõdetud ja ilka lohe sunduslikku mobilisatsiooni wälja ei kuulutatud?

Selle peale tuleb wastata, et ei tabatud üleülbist rahwa meeolelu, ja jeda peaaegjalikult wäljamaolt tagasi tulnud Jaan Tõnisson'i mõjul, kes liig optimistlikelt seisukorra peale waatas ja jeda enesele liig roosilistes wärwides eite kujutas. Esitusest oru saades kuulutati 27 novembril 1918 a. sunduslik mobilisatsioon wälja, mis juba järeldusi pidi andma ja ka andis.

Wägede juhutamiseks formeeriti sõjaministerium ja ministriks hakkas R. Pätš, abiks adwolat Jürine, peaftaabi ülemaks kindral Parla. Peastaab oma olatondabega läfitas kõigelülgjelt wägede ja sõjawäe cõustuste formeerimist ja juhutamist.

R. Pätš'i sõjaministriks nimetamist tuleb kõigiti esjalohaselt lugeda. Oli ju R. Pätš sõjawäes ohwitserina teeninud ja tundis sõjawäe lorda, oli enne Eesti sõjawäe ülemkomitees Eesti sõjawäe formeerimist juhatanud ja tundis sõjawäelasi. Suure autoriteediga, kui Eesti idee pea realiseerija, peaminister ja osaw kõnemees oli tema kui loodud rahwast kihutama ja agitatorina sõjawäge asutama, sest ilma agitatsioonita sel ajal asi weel ei wõinud ebeneda, kuna üleülbine meeolelu rewolutsiooniline oli, mistpärast ka organiseerimise wõtted sellefarnased pidid olema.

Adwolat Jürine sõjaministri abi loka peale nimetamist ei wõi mitte õigeks nimetada juba põhimõttekult, sest kui sõjaminister on poliitika juht, siis peab obi tingimata elukutseline sõjamees olema, sest muidu saab wägede korraldamine ühekülgne olema. Ja praktika näitab, et adwolat Jürine nimetamine mitte õige polnud: tarwilise fide asemel sõjaministeriumi ja asutatud ülemjuhatusel wahel tekkis õerumine. Olukorraft oru saades lahkus Jürine ametist. Tema asemel sai kindral Parla, ja sellest ajast oli ministeriumi lõõ alati kokkukõlas ülemjuhatuselaga.

See süsteem, mille järele kõid sõjaasjandus sõjaministri alla läis, tuleb õigeks pidada, kuid ainult selle ajant, kus faktiline sõda peale hakkas. Sellest ajast hatates ei wõi sarnast süsteemi õigeks pidada järgmistel põhjustel: 1) Sõjaministril, kui poliitika juhil, polnud ei aega, ega osatust wägesid sõjawäljal juhtida, kuna tema ega wägede tegewuse rest wastutaw oli. 2) Sõjaga peaministril pole üksi, ilma walituseto, jeda wõimu, mis ühel ülemjuhatajal on, sellepärast on tema tegewus aeglane ja ei wõsta sõjanduetele. Nimelt ei saa ruttu nusi staatilid luua, ei saa tsiwil-wõimude poolt tehtud takistusele tõlleid teha, ehl mittekohtasid omawalituse asutuste esimehi ametist tagandada. 3) Peastaabi ülem, kelle hoolets wägede juhtimine faktiõitelt pidi jääma, ei ole mingisuguse seaduse järele wastutaw wägede tegewuse eest. Temal pole mingisuguse seaduse järele ülemjuhataja staabi ülema õigusi ega kohustusi. Temal pole õigust kõrgema wõimu esituse nimel laskida, tema pole ka kaawastutaja operatsioonide eest. Ülemal nimetatud põhjustel ei wõi mitte õigeks pidada, et sõjahatufel, nimelt 22. novembril 1918. a., ülemjuhatusel ei asutatud.

Põhjuseks selleks wõib järgmist lugeda: 1) Riigi juhtiwatel jõududel polnud küllalt selge, misfugune diei wäjuhatusel süsteem peab olema. Jgal pool räägiti demokraatlisest korraft, ja suurte wõlutuste andmine ühele isikule, kes rahwa poolt mitte polnud walitud, näis demokraatlise wõtte wastu olewat. 2) Sõjawäelaste wastu oli üleülbse umbusaldus olemas, mis endise Wene ja Eesti wahelorra peal põhjenes. Eesti lased ei jollitud Wene walitusel. Ja muidugi ei sallitud ka Wene sõjawäge ega sõjawäelasi, sest et need selle korra toed olid. See umbusaldus Wene sõjawäelaste wastu wiidi üle ka Eesti sõjawäelaste wastu, sest et nad Wene sõjawäes olid teeninud ja wabandusõja algul ifegi Wene sõjawäe wormi lantsid, sest et Eesti wormirite weel polnud wälja mõeldud. 3) Wanematest sõjawäelastest oli suur puudus. Ei Laidoner'i ega Soots'i polnud weel kufagil tegewuses, sellepärast oli raste meest leida, kelle kätte ülemjuhatusel usaldada.

Mõnda siis wõiks kokkuvõttes ütelda, et ülemjuhatusel asutamise idee ei lerkunud 22. novembril 1918. a. sellepärast üles, et ta weel küps polnud. Kuib kui waenlane ilka Tallinnale ligemale jõudis, kui meeolelu ilka haltwemaks läis, kui Tartu oli langenud, esinesid kindral Parla ja polkownik Laidoner 22. detsembril 1918. a. ettepanekuga ülemjuhatusel asutamise lohta. See ettepanek leidis tugemat poolehoidmist sõjaministri abi Jürine poolt. Ka R. Pätš oli selle poolt, sellepärast siis juba 23. detsembril kuupäewal 1918. a. ofustas Walitus ülemjuhatusel asutamise jaatawalt, ja polkownik Laidoner sai ülemjuhatajaks nimetatud. Operatiivstaabi ülemaks walis polk. Laidoner polk. Soots'i. Rii siis wõiks wägede juhtimise organisatsioon sõjanduetele wastawalt areneba, kuid oma lõpukitu wormi sai tema alles 24. webruaril 1919. a., kui operatiiv- ja peastaap ühels ülemjuhataja staabiks ühendati. (Järgneb).

Arwustawad märkused.

J. Riisenberg.

4.

„Eõburis“ nr. 3 f. a. kirjutafin „Arwustawate märkuste“ all meie sõjakirjandusest üleülbse. Küüid tahan puudutada ka ühte walusat küsimust, mis meil erilõitelt endistele sõjawäelastele rastena tundub ja sellepärast tingimata arwustuse alla tuleb wõtta. Nimelt lubati sõja õlgul ja ka sõja kestusel mitu lorda, et sõjawäelased, kes sõjategewusest osa wõinud, pärast sõja lõppu maad ja riigiteenistuses eesõiguse saawad. Seba lordasid reahwitserid (muu seas ka mina ife) liinil jõgedasti sõduritele, et neid wõitlusele waimustada. Wõletan, et jõgedasti sai täidetud sellekohasid peastaabist saadetud lehti, tuhõ sõbur pidi kirjutama, kui palju ja kust kohalt ta maad soowib saada. Ja sõburid uskusid, sest meie wabandusõjas usaldasid sõburid alati lahingus kaafaskõiwaid ohwitserid, ja õid kindlad, et lõbus pärast sõda tõesti neile tõõwõõrõitõit palka makstafse — oli ju see maa nende poolt, nende wõrega wabastud ja ainult nende turjal wõibi riigiparaati luua.

See magus ootus kestis kunni sõja lõpuni ja demobilisatsioonini. Siis märkasid lõbuminejad sõburid, et neid on petetud. Wõõifad õid juba suurelt

osalt wälja antud, wälbade nõuogude liikmed ühes nende perekondega ja onur ning tädiõrdega olid maad saanud ning maafadus oli kord saadud maa neile kinnistatud. Riigiasutused olid täidetud preilitega ja prouadega, ja kui sõdur kufogile teenistust läks wõtma, siis olid lohad täis. Samal ajal kirjutasid mõned lehed, et sõdurid tublisti joomad ja üleülbse korraldust end ülewal peavad. Uhetorruga oli suur ülekohtus saanud ka feltkonna poolehoidu.

See seisukord on kestnud siamaale. Ajalirjanduses on mõnigi kord juttu tehtud seisukorra õiglusetusest, aga lohe seletakse teiselt poolt, et sõdurid maad ei jõua wõtta ning maafadus selle tõttu langeb. Ja jälle tuleb waitus. Kohtadel töötawad igasugused „mõisate ühingud“ ja riigimaade ülemaad, kes asju nii ojawad, nagu see neile kofulik on. Ja ühingutes on õige sage-dasti wälbade nõuogud täies koosseisus. Sõdur peab juu puhtaks pühkima ja pealt waatama. See maa lubati temale ja ta surub ainult wihajelt hambad kokku, sest teda on petetud.

Olen isiklikult nende hulgas, kes wahwuse eest maad on saanud, aga oma koduwalda minnes selgus, et seal sõja ajal kodusõtnud meestel palju suurem eesõigus on — nad on puha sel ajal, kui ma sõdisin, maa kätte saanud, ning see on nüüd nende oma. Kui maad tahar, siis saan mõne wiletsa serwatüki. Teised sõdurid jääwad tõik ilma. See on Suure-Rõpu mõisas Wiljandimaal. Näagitakse, et Heimthali mõisas, kus sõdurid omarahel maasaamise küsimust harutanud, nad kaitsepolitsei poolt selle eest isegi kinni olemat wõdetud.

Riigiasutustes selle eest töötawad edasi preilitesed, sest poltude kirjutajad ja muud sõjawäes teeninud haritud jõud ei mõistwat isiwil-asutuses paberid registree-rida. Ning kui sõdur kufogile läheb lohta saama, siis pöörab ta kokku ilbe seljataguse kangelasega, kes teda sagedasti wälja wistab.

Endised sõdurid käitwad nüüd meisades puud lõika-mas eht muudel päewatõdel. Eriti walus on kui sõja-argsel liiniohwtiferil nende seas liikuda, sest just liini-ohwtiferid andsid neile edasi walitfufe ilusad lubadused. Ja nüüd waatab iga demobiliseeritud sõdur ju peale nagu waleliku peale. Kõnni siis ja tanno peitje nägu, kes teiste usaldust kurjasti on tarwitanud.

Siis üsugune on seisukord, aga niisuguse na ei tohi ta edasi kosta. Meie ei tohi sallida, et wabadussõja kangelased kui wõõraslapsed kõrwale jäetaks.

Siin peaks sõjaministeerium asja läpile wõtma. Ja peaks ka ohwtiferide kogu selles asjas seisukohta wõtma.

Indendorffi sõjamälestused.

Järg.

Kõige lohajem pealetungimise koht idesfrondil oli ülewal pool Viitaa Düünast üleminemise sõjal ja Eborow-Sereti madalil Ida-Gallitsias. Siit wõis püüda Wene wägede ümberhaaramist Iõunapoolistes maafontes. Selle mõtte tahtis Ida ülemläjutaja teostada. Ülem wäejuhatus wõis sellega nõus olla. Kuidas pealetungi-mine edeneb, kuidas teda ära kasutada saab, kas ope-ratfioonino, n gu ma salajas looifin, wdi ainult taktilise wastutõulena, ja kuidas Wene, aga ka l. ja l. sõja-

wägi üleülbse wõitleb, need olid küsimused, mille lahenda-mist ma kõige suurema põnewusega ootasin.

Wene pealetungimine Ida-Gallitsias algas kõige suurema lastemoona tarwitamisega ja tihedate hullade liikumisega: kus asusid l. ja l. sõjawäed, seal oli wenelastel edu, Salka ja Türgi wägede wastas mitte. 1. juulil murdsid Eborowi ja Drsheshandi wahel tuge-wad Wene jõud Austria-Ungari wäerinda fisse. R. ja l. sõjawäed läksid juurel hulgal waenlase poole üle. Ida ülemläjutaja pidi suuri tagawarapid tarwitama, et wenelast peatama panna. Järgnewad Wene pealetungimised langesid kokku. Iõunaarmeele tikuti 4. juulil tallale. Mitmepäewane palaw lahing lõppes waenlase tagasilöömisega kindral krahw v. Boshmeri poolt, kelle wägedes olid pea ainult Salka polgud.

Iõuna pool Dnestrit oli wenelastel l. ja l. 8. sõja-wäe wastu 6. ja 7. juulil täieline edu. R. ja l. wäed tõmbusid tagasi, abits saadetud wärske Salka diwisjon, kes taganemist püüdis peatada, tikuti laaga. Wenelased tungisid Komnitsani ja wõisid Kaluichi oma kätte. Ida ülemläjutaja seisukord oli kriitiline. Oma tagawarawäed oli ta wastupealetungimiseks Eborowi ja Sereti wahel Tarnopoli sphis kogunud, sinna-samasse pidi ka läänedivisjonid weerema. Nagu minewal aastal enne erthertfog Korli pidi toetama, kui Rumenia wastu wõibi marsfida, niisama pidi ka Ida ülemläju-taja jällegi l. ja l. wägesid, nimelt 3. l. ja l. sõjawäge tõwendama, enne kui ta oma wastupealetungi-mise wõis teostada. Kõrgel määral peab sellest lugu pidama, et ta Iõuna pool Dnestrit olemate kõikumiste ja ka põhjas järgnewate tugevate tallaletungimiste peale waatamata oma wastutõule põhja pool Eborowi leostas ja operatfiooni läbi wiis.

Kaluichi juures oli õnn meie poolt. Wene sõja-nägi oli juba palju oma tallaletungimise waimust laotanud ja ei läinud üle Komnitsa. Esmimesed lohale jõudnud Salka wäeosad ühes minu staabist saadetud waboherra major v. Du'che egaral tegetusel suudsid seisukorra peasta. 15. juulil wõisid nad juba pinda; teega oli Irlisis möõdos.

Ida ülemläjutaja wanal liinil ettewõetud pealetun-gimine Iõuna pool Smorgoni Krewo juures oli isäärans äge 21. juulil; wenelane tungis seal laial rinnal asuwa maafaitfclaste diwizioni tallale, kes end wäga wähwalt kaitfes. Mõned päewad oli seisukord tõfne, kuni tagawarad ja suurtükid wägi korra uuesti jalule sead-sid. Wenelane ühendas meie jooksukraawid jällegi. Ta polnud enam endine.

Wahapeal teostas wastutungim wägi Eborowi ja Sereti wahel oma ülesande. Rahjusa pidi pealetungi-mise hiimus halwa ilma tõttu tats, kolm päewa, kuni 19. juulini edasi lükkamo. See oli sel päewal, kus Salka riigipäewal rahuresoluitfiooni üle gru peeti. Peale-tungimise togajärg oli hiilgaw, 20 km. latufelt saadi 15 km. maapinda. Kogu sõjawäe meeleolu idufis — Salka riigipäewal tähendati Salka sõjariistade wõidu kui meeleolu-loomise peale.

Järgmisel päewal jätkati pealetungimist Tarnopoli sphis, mis juba 25. juulil langes. Wene front Iõuna pool Eborow—Tarnopoli raudteed hakkas meie seisukohetadesi emale nihkuma. Taktiliseft wastutõuleft sai suurejooneline operatfioon. Wene wäerinna lõdwentemine wenis ifta laugemale Iõunasse. Iõuna sõjawägi, l. ja l. 8. sõjawägi, keda Salka wäeosad isäärans lugewalt toe-tasid, hakkas peale tungima. Kuni Bulowinani liikus idesfront. Wene sõjawägi läks korraldult togasi, reko-luitfioon oli tema üdi haigeks teinud.

2./3. aug. jõubtime alaliselt mõitlusi pibades Sbruttschi ääre, Tschernowitschi ja Kimpolung olid wõetud. Seega oli wastutduse operatiivne tähendus lõpult kätte saadud. Kõll lootsin ma ajuti, et 1. ja 2. ja 7. sõjawägi Molbause sõjse tungib, kuid 1. ja 2. sõjawäe praletungimise jõud oli wäike ja Saksja wäesfide jõud äkki selleks ei ulatanud. Seljatagused ühendused olid pealegi nii raskest, et sõjawäe korralik warustamine alles pärast raudteede sõjseadmist mõimalikult sai. Selle kallal töötati küll suure jõuga, kuid purustused olid nii põhjalikud, et enne nädalad pidid kulama, kui lõuna pool Dnestrit sõjategevuse jatkamise peale wõis mõelda.

Nagu eelmiselgi sügisel, niisama olid Saksja wäed ka tänawu end liitumais mõitlustes tublidena näidanud; nagu peastetuna tundusid nad seisukoha-sõja illest wälja saades. R. ja 1. sõjawägedes tuli kõige hoolitsuse peale waatamata, mis neile osaks saanud, jõuldmenemine nähtawale, mis oli kõrgel määral hirmuäratav.

Sbruttschi loitis mõitlus veel mõni päew fia ja sinna, lõuna pool Tschernowitschi surus ertschertfog Josefhi wäerühm, kes omal ajal keiser Karli asemel Ungaris ülemkäsituse oma peale wõtnud, end piut ida poole edasi; operatsioon oli aga lõpetatud, eht küll Rumeenias mõitlused olid alanud.

Sittn olid wenelased ja rumeenlased mägedes Folsandi ja piiri wahel hakanud peale tungima, et teiste wäerindade loormat kergitada. Nib tabasid nõrka liiniosa ja neil oli paiguti edu.

Meie edasitungimine põhja pool Karpaate — mööda Dnestrit alla ja läbi Bukowina Molbau poole — wiis mõttele, Rumeenia wägede wastu uuesti tegewusesse astuda ja neile alamal Seretiil kallale tungida, kuna 1. ja 1. sõjawäed üle Tschernowitschi ja lõuna poolt edasi pidid marsima. Kaaluti, kas mitte Alpide korpuust juulis Rumeeniasse wlia ja seega läänefronti veel enam nõrgendada. Mõttewahetused selle üle polnud veel lõpetatud, kui nim. Wene-Rumeenia pealetungimine algas. Siit selgusid pealetungimise-sõhid — Macclenseni wäerühmal põhja poole mööda Sereti läänelallast ja ertschertfog Josefhi wäerühma lõunapoolsel osal Ditofi kitsasteelt Otsna sibil. Mõitlused algasid augusti esimesel poolel ja kestisid kuni teise pooleni. Neil olid mõlemal paigal kohalikud edusammud ja sundisid waenlase 31. juulil wõetud maad tagasi andma.

Prantsusmaa mõjul oli Rumeenia sõjawägi sedawõrd kindlamaks muutunud, et meil lootust polnud strateegilisi mõitlusi saawutada, seni kui Bukowinas edasi tungima ei hakata. See oli estoja wõimata. Macclenseni ja ertschertfog Josefhi wäerühmade pealetungimine pandi seisma. Nüüd tungis rumeenlane oma korda kallale, kuid ilma eduta. Pikkamisi uinus ka sin mõitlus.

Sittlaste suur pealetungimine, mis meid 1917. a. juwe hakul pidi maha rufuma, oli mööbas, Wene rewolutsiooni tõttu ei sündinud ühisi tegewusi. Inglise-Prantsuse-Jaalia pealetormamisel puudus Wenemaa ja kui tema wiimast hakkas peale tungima, siis olid teiste jõud läänefrontil juba nõrgendatud. Tugewate hõõpide peale waatamata olime siin wälja kannatanud ja ibafrontil suure wõidu saawutanud. Wenemaa sõjaline langemine seisis awalikult fogu ilma filmade ees.

Weelalune sõda oli kuus kuud kestnud. Ta oli palju, armusitlikuselt rohkem, aga oma lõpumõttes mitte

seda toonud, mis temast ette kuulutati. Wäl oli mul lootus, et merewalitsuse arwamised eht lähemal ajal awalduwad ja täide lähewad. Kuid nüüd hakkasin küsimusega tegemisi tegema, kas tõesti niipalju weelaluseid paate ehitatakse, kui see wõimalik on. Pidi kõil tegema, mis wähegi wõimalik, et weelaluse sõja mõju tõsta. Sgatahes polnud ülemal wäejuhatusel mõimalik praegusel põnewal sõja- ja majandus-olukorral suuremal määral eriootuslikult töölist maawäest merewalitsusele anda wõi Hindenburgi eeslawa teostamist tema kasuks piirata.

VI.

Kraudse töö ja kindlusega, mida toetas Wene rewolutsioon, oli korda läinud sõjalise seisutorra põnewust lõdwendada. Kindla ühise tahtmise puudus Saksjamaal ja Austria-Ungaris pidi aga selle pöörde ja majanduslike wiletsuse mõjul kui ka alataja kaswama waenuliku propoganda tõttu olukorra sünnitama, mis mõlemate lepinglaste sõjawõimet wähenaldas ja sõjalise wõidu hädaohiitku seisutorda pani. Siitmaalt sai liitlaste lootus, et nende waenlased sijnemiselt kokku langewad, wahetpidamata uut toitu. Nahu pidi wõimalikult raskets ja sõjalõpu wõimalikult kättejaamatuks tegema.

Riigitantsler v. Bethmann ja krahw Czernin seisid mõlemad täitsa Wene rewolutsiooni mõju all. Mõlemad kartsid omal maal sedajama. Mõlemad mõistlesid ainult selle ja tahjuts kaugele rahumõimaluste peale, kuna nad aga kõige pealt sõjapidamisels otjustawalt kaasa oleks pidanud töötama. Loowa tegewusega oleksid pidanud nad rahwa jõudu niisama tõstma, nagu ülemal wäejuhatusel korda läks wäe mõitluswõimet raskete heitlemiste peale waatamata kaswataba. Nende poliitika tipuks oli sijnemine järeleandmine, nad ei püüdnud rahwast juhtida. Oma fogu mõtlemissiisid ei pannud nad täheleegi, misfugust kahju nad sellega tegid maajõule, mida waenlase wastu pidi ühendama, ja ühes sellega 1. sõjapidamiselle. Mehed, keda saatus kõige tõsisemal filmapiigul oma rahwaste etteotsa oli pannud, polnud tugewad iseloomud, nagu seda olukord nõudis. Ka seespidiselt pidi raskeid mõitlusi pidama, selles polnud tahtlust. Krahw Czerninil oli oma hulga rahwastega lõp-mata raske seisutord. Herr v. Bethmannil oli kergem, ainult oleks pidanud ta nende mõtete järele talitama, mis praeguse sõja loomus ja meie seisutord hawitus-tahtmisega warustatud waenlase wastas wääramatult peale sundisid. Selle asemel, et itka enam lepperahu mõtteid hellitada, mida wõimata oli teostada, oleks pidanud ta rahwa kokku wõtma, temale suure eesmärgi ja ülesande näitama ja sõjawäele seda andma, mida meie nõudsim. Itka uuesti pidi Saksja rahwale näitama, mille eest ta mõitles ja kuidas mõtles waenlane oma südames. Suurem hull oleks talle järele läinud nagu 1914. a. Meid, keda õpetada ei suuda, leidub alati. Kas oli veel wõimalik ehsida meie waenlaste mõtetes ja eesmärkides, kui meele tuletada fogu nende mõtlemissiisid, wastuseid meie rahumärgufirja peale 12. des. ja Wilsoni märgufirja peale 18. des.? Wõi kas wõis selles kahelda, et kolumaa sõjawõime lõdwendemine sõjapidamist halwab?

Kui tõsiselt ülem wäejuhatus seisutorda hindas, pidi isegi wõhikule selguma weelaluse sõja algamisest ja wäerinna tagasiwõtmisest Siegfried-seisutohale. Walitsusel pidi selge olema, et ainult tõsine ja põhjalit loow töö aibata wõis.

ühel esimesel aprillipäewal 1917. a. tuli keiser Karl Saksja leiðri juure Homburisse kulla. Keda saat-

sid krahv Czernin ja kindral v. Arz. Riigikantsler, kindralfeldmarschal ja mina olime ta Homburgi kutsutud.

Serra v. Bethmann ja krahv Czernin olid juba waremalt kokku saanud. 27. märtil olid mõlemad her- rad teatud küsimustes kokku leppinud, mis „Wieni dokumendis“ oma wähenbuse leidfid. Tema on rahutingi- miste minimaalprogramm, mis status quo ante'le toetab, ja teine programm selleks juhtumiseks, kui sõda ännelikutl lõpeb; wiimane ühineb minu poolt laitstus mõtteläiguga. Sahtlitlemistest mingisuguses sibil polnud sin mitte juttu.

See tähtjas dokument sai alles 5. weebr. 1918 riigisekretäridele ja ülemale wäejuhatuselc tuttawaks.

Kuna Homburis majesteetid ja riigimehed mõtteid wabetasid, pidasime meie — kindralfeldmarschal, mina ja kindral v. Arz — seisutorra üle aru. Me olime Siegfried-seisutohale taganenud ja ootasime suuri peale- tungimisi aprillis. Mina arwasin siis, et Inglise tormi- jooks otseteed usse ees seisab. Weraluse sõja mõju oli märksis hea olnud. Siseministerium hakkas oma mõju tõrgels pidama. Ameerika tähtsuse peale pandi täielikku rõõtu. Meie otustasime oma seisutorra üle tõsiselt, kuid julgelt, me loostime efiotfa liitlaste pealetungimised tagasi lüüa ja pidime weeluse sõja tagajärjed ja Wene sõndmuste arenemise ära ootama.

Kindral v. Arzll olid 1. ja 1. wäeliinide tohta ni- somasugused lootused, lihas aga juure, et 1. ja 1. sõja- wägi tooresainete puuduse ja inimeste suure kaotuse tagajärjel ainult weel talweni jõbida mõib. Tarwiduse üle, efiotfa sõda lõige jõuga edasi pidada, ei olnud mingit kahtlust. Misuguseks olud talwels muutuwad, feba polnud mõimalik ette näha.

Umbes kell 12 päewal olid riigikantsleri, krahw Czernini, kindralfeldmarschali, kindral v. Arzi ja minu wahel läbirääkimised. Riigikantsler küsis minult enne läbirääkimiste algust, kas mina praegust filmapilku rahu- sammuks lohasels pean. Ma mõisin talle ainult was- tata, et me suurt liitlaste jõupingutust ootame ja et mina sellepärast sõjaliselt filmapilku lohasels ei saa pi- dada. Kawgemale selle küsimuse arutamises ei mindud, ka Wene rewolutsiooni sibil mitte. Krahw Czernin pani ette, et meie peatse rahu saamisels Elsass-Lothrin- geni Prantsusmaale annaks. Austria-Ungar ühendawat Gallitsia Poolamaaga ja astuks selleks samme, et Poolamaa Saksamaaga jeotaks. Sel filmapilgul lot- kestati meie jutuwamine, mis wast kümme minutit oli kestnud. Riigikantsler ja krahv Czernin kutsuti leisrite

juure. Seega oli minul leisrite kokkusaamise ametlik oja lõpetatud. Pärast lõunat mõttis mu ainult leiser Karl jutule.

Krahw Czernin seletas mulle oma waateid pärast einet erajutuajamisel. Kõige pealt põhjendas ta oma soowi rahu järele lastikreigi sifemiste olubega. Mul polnud wähematti põhjust oma isiklike arwamisi war- jata. Lõpuks olin ka mina oma isamaa poeg ja mul oli õigus feba helba, mis ma mõtlesin. Mina ütlesin krahw Czerninile, et ta oma rahwaid kindlamalt peaks juhtima ja nende waimu tõstma. Ta wastas, see ei olemat mõimalik. Põõrbusin siis tema ettepanekute poole. Tema Poola eeskawa tundus mulle wäga küsi- tawana; kuidas wõtata Poolamaa jelle peale? Kul- das mõjuts see meie idapoolsete maatonbade peale?! Selle p'aani üle imestasin feba rõhlem, et Austria-Ungari Poola poliitikal Warsawis igasugune otsetohesud Saksamaa wastu puudus. Selles Poola projektis oli kõik segane, jelle wastu oli aga Elsass-Lothringeni and- mine Prantsusmaale nii selge küsimus, et temast seni minu arwates juttu ei mõinud olla, kui meie mõidetud polnud. Jga rahwas seisab ja langeb oma auga. Et Elsass-Lothringen aga Saksaa maa on ja meie aupunkti tähendab, mida meie äärmise mõimaluseni peame kait- tema, selles olid kõik parteid kuni isefeiwate sotsial- demokraatideni ühes nõus. Jga walitsus ja ka ülem wäejuhatus, kes sellest aru ei saanud, oleks sel juhtu- misel waenlase wihase tahtmise nõudel ära pühitud. Muudugi oli meie seisutord tõstine, kuid meie mõisime weel suuri jõuawaldusi teostada, me pidime ainult tahtma. Elsass-Lothringeni äraandmine oleks olnud nõrkuse tunnistus, millest ka lõige lehwemad walmud nõnda aru oleksid saanud. See polnud aga sel korral mtlegagi põhjendatud. Kindlasti pidi lootma, et liit- riigid selles kõiges muud poleks näinud kui lõhu wõi meie tunnistust, et meie sõjaliselt lõõdud, ja nad oleksid oma nõudmisi suurel määral tõstnud.

Krahw Czernin ei mõinud minu küsimise peale, kas liitlased Elsass-Lothringeniiga tõesti rahule jääksid, mingit kindlat wastust anda.

Üllatawalt tõsiselt otustas krahw Czernin Saksaa- maa sifemise seisutorra üle. Temal pidid wäga head teabeteandjad olema. Sellega lõppes meie lõnelemine. (Järgneb.)

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi polkownik Tõrwand.
Wäljaandja: Sõjawägede Raad.

Eesti Sõjawäe Majandus-Ühisus

Magasin — Wene tänaw № 5.

Piirituse wäljaandmine sõjawäelastele

tshekkide wastu igal

esmaspäewal, kesknädalal ja reedel kella 1½—5.